

Regla hier vppa:

(5) Canon regla/ coma strik/ cumulus er haugur/
cerva hind/ en cinis rik/ settu þier það fyrir augu/:

(6) Lóndungs fundi lyste eg frij/ lesara til syness/
Sijnu vanda sæte j/: situr gamle Finis/:

S.K.

EMBURHÖFÐI — AMBURHÖFÐI

Í GREIN Sverris Tómassonar framar í þessari Griplu er á s. 263 tilvitnun í viðbætur Björns Halldórssonar við orðabók hans, en þær voru samdar 1791. Þar segir, að menn kalli ambur: 'drun eður brak það sem heyrist í klettum við ólgusjó og hér er nomen proprium inni Breiðafirði Amburhöfði, því straumarnir brjótast þar um með miklum gný.' Hér virðist með orðinu Amburhöfði vera átt við þá eyju, sem stundum var byggð fyrr á öldum og liggur við Röstina í mynni Hvammsfjarðar. Hún er annars oftast kölluð Emburhöfði eða stytt í Höfði. Engar fornar heimildir eru kunnar um þennan stað.

Eins og ótal margar aðrar jarðir á þessum slóðum er hún fyrst nefnd í jarðabréfum Skarðverja og er elsta heimildin úr skiptabréfi eftir Björn Þorleifsson (Fornbréfasafn. XII. s. 49) frá 1467. Einnig er Höfðinn nefndur í dómi um jarðabrigði Þorleifs Pálssonar frá 1543 (Fornbréfasafn. XI. s. 211). Bæði þessi bréf eru varðveitt í uppskrift í ættartölubók með hendi Jóns Erlendssonar í Villingaholti í Lbs. 42, fol. frá árinu 1666 og á báðum stöðunum er myndin Einkurhöfði. Næstelsta heimild um Höfðann er í máldaga, sem í Fornbréfasafni (VII. s. 202) er tíma-settur eftir 1493. Hér er myndin Amburhöfði. Máldagi þessi er í Lbs. 108, 4to og er sá hluti handritsins, sem þessi máldagi er varðveittur í, með hendi frá því um 1800. Framar í sama handriti s. 488 eru með lítið eitt eldri hendi eyjaheiti á Breiðafirði og Hvammsfirði mjög afbökuð. Þar er orðmyndin Timburhöfði höfð um þennan stað og á hún sér hvergi neina hliðstæðu. Þegar dætur fyrrnefnds Þorleifs Pálssonar skiptu arfi 1558 var gert bréf um, sem varðveitt er meðal fornbréfauppskrifta Árna Magnússonar, Apographa nr. 4648, og því skrifað upp úr 1700. Í því bréfi (Fornbréfasafn. XIII. s. 307) er elsta dæmi um orðmyndina Emburhöfði. Tekið skal fram, að ég bar öll þessi dæmi úr

Fornbréfasafni saman við handrit og eru leshættir alls staðar ótvíræðir og réttir.

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns (VI. s. 117) er orðmyndin Emburhöfði. Síðan er alls staðar notuð myndin Emburhöfði, og verða nú nefnd fáein dæmi. Árið 1781 er þessi jörð færð í Dagverðarnessókn úr Staðarfellssókn (Lovsamling for Island. Kbh. 1854. IV. s. 594–595). Í jarðabók Orms Daðasonar yfir Dalasýslu frá 1731 er þessi jörð nefnd (Saga. Tímarit Sögufélags. 1965. s. 190). Í sóknalýsingum Dalasýslu, sem eru óprentaðar, en varðveittar í ÍB. 20, fol., nota þeir feðgar Jón Gíslason og Þórleifur Jónsson í Hvammi orðmyndina Emburhöfði (bl. 255r). Lýsingin er með hendi hins síðarnefnda og undirrituð í sept. 1839. Séra Friðrik Eggerz prestur í Skarðsþingum segir svo um Emburhöfða í lýsingu sinni frá 15. sept. 1845: 'Mun ei nafn höfðans vera af framandi orði, heldur en afbakað, og géta útlagst fyri ljensmannshöfða' (bl. 276r). Ekki er mér ljóst, hvað séra Friðrik Eggerz á við með þessari orðskýringu. Nú verður þessari upptalningu lokið með tilvísun til bréfa frá Boga Benediktssyni á Staðarfelli, höfundu Sýslumannaæfa, frá 1841, en þau eru varðveitt meðal bréfa til biskups úr Dalaprófastsdæmi. Deilur voru um tíund af Emburhöfða, og þess vegna telur Bogi upp mörg bréf um hann frá 1698 og síðar og notar hann alls staðar nafnmyndina Emburhöfði.

Niðurstaðan af þessu öllu er þá sú, að elstu heimildir (eða heimild) nota orðmyndina Einkurhöfði. Aðeins eitt dæmi annað en frá Birni Halldórssyni er kunnugt um myndina Amburhöfði. Í þessum dæmum eru bréfin aðeins varðveitt í yngri uppskriftum. Allar heimildir þar sem kunnugir menn eru viðriðnir nota orðmyndina Emburhöfði, og eru elstu handrit þeirra eldri en dæmin um Amburhöfða. Hver er þá orsökinn fyrir þessum mismunandi orðmyndum? Við því verður ekki gefið viðhlítandi svar. Orðmyndin Einkurhöfði gæti verið misritun eða mistlestur, mb yrði þá að ink. Þetta verður þó ekki fullyrt og einnig gæti verið um forna hliðarmynd að ræða. Amburhöfði kemur aftur á móti fyrir í tveimur að því er virðist óháðum heimildum, sem gæti bent til tvímyndarinnar Ambur/Embur. Þó gæti í skjalinu verið misritun, en í dæminu frá Birni Halldórssyni gæti komið fram leiðréttingartilraun, en Jón Helgason segir svo um Björn Halldórsson sem orðabókarhöfund: 'En af B. H.s skavanker som leksikograf træder klart frem i hans kommentarer, nemlig hans tendens til at hengive sig til etymologiske speku-

lationer og lade dem influere på sine definitioner af ordenes betydning' (Bibl. Arn. XXIX. Opuscula. III. s. 103).

Lokaniðurstaðan hlýtur þá að vera sú, að ríkjandi er orðmyndin Emburhöfði, en myndirnar Einkurhöfði og Amburhöfði eru studdar færri heimildum og ótraustari en Emburhöfði. Með þessu er alls ekki verið að draga skýringartilraun Sverris Tómassonar í efa, heldur er verið að benda á, að orðmyndin Amburhöfði hjá Birni Halldórssyni gæti verið vafasöm.

E.G.P.